

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

แนวทางการจัดการศึกษาตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงรูปแบบการจัดการศึกษาหลายประการ ที่สำคัญคือ การจัดการศึกษายึดหลักการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง การเรียนรู้ด้วยการแสวงหาความรู้ด้วยตนเองอย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต ส่งเสริมการคิดอย่างมีวิจารณญาณและความคิดสร้างสรรค์ นอกจากนี้การจัดการหลักสูตรการเรียนการสอน ยังให้ความสำคัญกับภูมิปัญญาไทยและภูมิปัญญาท้องถิ่นมากขึ้น ดังมาตรา 7 ซึ่งกล่าวถึงกระบวนการเรียนรู้ว่ามุ่งปลูกฝังจิตสำนึกที่ถูกต้องเกี่ยวกับการเมือง การปกครองในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข มีความภาคภูมิใจในความเป็นไทย ส่งเสริมศาสนา ศิลปะ วัฒนธรรมของชาติ การกีฬา ภูมิปัญญาท้องถิ่น ภูมิปัญญาไทย และความรู้อันเป็นสากล ตลอดจนอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม มีความสามารถในการประกอบอาชีพ รู้จักพึ่งตนเอง มีความริเริ่มสร้างสรรค์ ใฝ่รู้ และเรียนรู้ด้วยตนเองอย่างต่อเนื่อง (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, 2542)

จากมาตราดังกล่าวแสดงถึงกระบวนการทัศนในการจัดการศึกษาของไทยที่มุ่งเน้นการพัฒนาคุณลักษณะของผู้เรียนในด้านความใฝ่รู้ ทักษะการเรียนรู้ด้วยตนเอง และการส่งเสริมด้านความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ ซึ่งการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาผู้เรียนให้มีคุณลักษณะดังกล่าวอย่างเป็นรูปธรรม จำเป็นต้องมีการปฏิรูปการเรียนรู้ทั้งระบบ เริ่มตั้งแต่การจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานจนถึงระดับอุดมศึกษา โดยเฉพาะการจัดการศึกษาในสถาบันอุดมศึกษา ซึ่งเป็นการศึกษาขั้นสูงสุด และเป็นแหล่งผลิตบัณฑิตที่เป็นความหวังของสังคมและประเทศชาติที่จะออกมาเป็นผู้นำพาประเทศไปสู่การพัฒนาที่ยั่งยืนอารยประเทศ ภายใต้จิตสำนึกและบริบทของความเป็นไทย

การผลิตบัณฑิตของสถาบันอุดมศึกษาไทยที่ผ่านมาเป็นระบบบริโคเดนิยม กล่าวคือ บัณฑิตจากสถาบันอุดมศึกษาจะมีลักษณะเป็นผู้รับ ผู้ตาม ผู้บริโภคข้อมูลและผลิตผลจากต่างประเทศมากกว่าเป็นผู้ให้ ผู้นำ และผู้ผลิตด้วยตนเองบนพื้นฐานการคิดสร้างสรรค์และภูมิปัญญาไทย อันเป็นผลมาจากรูปแบบและกิจกรรมทางวิชาการเน้นหนักให้ผู้เรียนเรียนรู้และรับรู้ไปตามที่ครูผู้สอนบอกและบอกตามที่มีแนวทางปฏิบัติไว้แล้ว ผู้เรียนจึงเคยชินต่อการทำตามที่ครูสอนมากกว่าการคิดค้นสร้างสรรค์และพัฒนาความรู้ด้วยตนเอง (ไพฑูริย์ สิ้นลาร์ตัน, 2542) การจัดการกระบวนการเรียนรู้ในสถาบันอุดมศึกษาจึงต้องมีการปรับเปลี่ยนทั้งในด้านเนื้อหาวิชาและ

กระบวนการเรียนการสอนให้เหมาะสมและสอดคล้องกับพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ ในด้านการพัฒนาผู้เรียนให้มีความคิดสร้างสรรค์และรู้จักการเรียนรู้ด้วยตนเองอย่างต่อเนื่อง นอกจากนี้พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 ยังมีความแตกต่างจากแผนการศึกษาที่ผ่านมา คือมิได้มุ่งเน้นการเรียนรู้ด้านเทคโนโลยีอันเป็นปัจจัยหลักในยุคข้อมูลข่าวสารนี้เท่าที่นั่นแต่ยังให้ความสำคัญกับการสืบทอด ภูมิปัญญาท้องถิ่น ภูมิปัญญาไทย รวมทั้งศิลปวัฒนธรรมของชาติ โดยกำหนดไว้เป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการเรียนรู้และหลักสูตรการเรียนการสอน หนึ่งในศิลปวัฒนธรรมของชาติที่ถือว่าเป็นศิลปะชั้นสูง ควรค่าแก่การสืบทอด สร้างสรรค์ และพัฒนาไม่ให้หยุดนิ่งนั่นคือการศึกษาด้านนาฏศิลป์ไทย (กรมศิลปากร, 2542) เนื่องจากเป็นส่วนหนึ่งของเอกลักษณ์ความเป็นชาติไทยที่มีศิลปวัฒนธรรมเป็นของตนเองมานาน แต่กำลังจะสูญหายไปไม่ช้าถ้ายังขาดการอนุรักษ์การพัฒนาและสร้างสรรค์ในทางที่เหมาะสม

นาฏศิลป์ไทยเป็นเอกลักษณ์ประจำชาติที่แสดงถึงศิลปวัฒนธรรมไทยในรูปแบบของศิลปะการแสดง โดยเป็นแหล่งรวมของศิลปะประเภทต่างๆ ได้แก่ การแสดงโขน ละคร ระบำ รำฟ้อน การบรรเลงดนตรี วรรณกรรม เป็นต้น กล่าวได้ว่า ศิลปะด้านนี้เป็นศิลปะที่สร้างสรรค์ความสุข ความบันเทิง มุ่งเน้นให้ผู้เกิดความสุขจากการชมความงดงามหรือสุนทรีย์ของศิลปะการแสดงนั้นๆ ซึ่งสุนทรีย์ทางนาฏศิลป์ไทย มีความหมายถึงความงดงามของศิลปะการแสดง ไม่ว่าจะเป็นความงามของแบบแผนการรำ รำ การร้อง การแสดงละคร ตลอดจนความไพเราะของท่วงทำนองดนตรี และความเหมาะสมกลมกลืนในการเลือกอุปกรณ์ประกอบการแสดงต่างๆ ซึ่งสุนทรีย์ภาพของบุคคลมีความสำคัญต่อการรับรู้ด้านความงามทางนาฏศิลป์ไทย และมีความสำคัญต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตและสังคม ซึ่งประสาร มาลากุล ณ อยุธยา (2537) ได้กล่าวถึงความต้องการทางสุนทรีย์ภาพว่าคือ ความงาม ความพอเหมาะพอดีและความคิดสร้างสรรค์ อันถือได้ว่าเป็นพื้นฐานทางจิตใจของมนุษย์และสังคมในอารยประเทศไม่น้อยไปกว่าความต้องการทางด้านวัตถุและปัจจัยในการดำรงชีวิต

สุนทรีย์ภาพของคนสามารถแบ่งออกได้เป็น 3 ระดับ คือ ระดับที่ 1 เป็นการรับรู้ทางความรู้สึก ที่เกิดจากการได้พบเห็นงานศิลปะหลายๆ รูปแบบ อาศัยความสังเกต การพิจารณาในความงาม แล้วมีผลกระทบต่ออารมณ์และความรู้สึกของคน ระดับที่ 2 ความเข้าใจ เป็นขั้นที่สามารถอธิบายการรับรู้ความงามให้ผู้ฟังได้อย่างมีเหตุผล โดยอาศัยความรู้ความเข้าใจทางศิลปะในขั้นพื้นฐาน ระดับที่ 3 ความซาบซึ้ง เป็นการรับรู้และชื่นชมใน คุณค่าของศิลปะอย่างแท้จริง โดยมีความรู้ความเข้าใจในศิลปะประเภทนั้นๆ เป็นอย่างดีถึงขั้นสามารถลงมือปฏิบัติได้ และในขั้นสุดท้ายคือสามารถสร้างสรรค์งานศิลปะประเภทนั้นๆ ได้ (กรมวิชาการ, 2536) ด้วยเหตุนี้ การรับรู้ด้านความงามหรือความมีสุนทรีย์ภาพของคนแต่ละคนจึงแตกต่างกัน กล่าวได้ว่าผู้มีสุนทรีย์ภาพถึงระดับสร้างสรรค์ผลงานได้ต้องผ่านกระบวนการศึกษา เรียนรู้ การได้เห็น ได้สังเกต

และลงมือกระทำ ดังที่เบเนดโตโต โครเซ่ (Benedetto Croce อ้างถึงใน ชะลูด นิ่มเสมอ, 2542) ได้กล่าวไว้ว่าศิลปะคือการเห็นแจ้ง และการเห็นแจ้งก็คือการแสดงออก การเห็นแจ้งในคุณลักษณะทางสุนทรียภาพของวัตถุจะปรากฏตัวได้ก็ด้วยกระบวนการที่ทำให้การเห็นแจ้งนั้นแสดงออกมาเท่านั้น

การเรียนการสอนทางนาฏศิลป์ไทยในระดับอุดมศึกษาจึงมิใช่มีเป้าหมายเพียงเพื่อการส่งเสริมให้ผู้เรียนเกิดสุนทรียภาพและชื่นชมในศิลปะเท่านั้น แต่ต้องมุ่งเน้นการจัดประสบการณ์การเรียนรู้ให้ผู้เรียนในระดับที่สามารถสร้างสรรค์ผลงานทางนาฏศิลป์ไทยอย่างมีคุณภาพ แต่จากสภาพการจัดการเรียนการสอน รวมทั้งจารีตและวัฒนธรรมการสอนของอาจารย์ผู้สอนวิชาทักษะด้านนาฏศิลป์ไทย โดยเฉพาะการฝึกปฏิบัตินาฏศิลป์ตั้งแต่สมัยโบราณ ผู้ถ่ายทอดมีจุดหมายให้ผู้เรียนเป็นฝ่ายรับความรู้ ทำทางการรำรำทั้งระบำ รำ ฟ้อน หรือการแสดงโขน ละคร จากครูอาจารย์แต่เพียงอย่างเดียว (พจน์มาลัย สมรรคบุตร, 2538) ดังผลการวิจัยเรื่องการศึกษาพฤติกรรมการสอนนาฏศิลป์ไทยในวิทยาลัยนาฏศิลป์พบว่า รูปแบบการสอนนาฏศิลป์ไทยภาคปฏิบัติใช้วิธีการเลียนแบบเป็นหลัก และปฏิบัติสืบต่อกันมาแต่โบราณ โดยถือว่าเป็นหลักการสอนที่ดีที่สุด (อุษา สบฤกษ์, 2536) ซึ่งสอดคล้องกับผลการวิจัยของนฤมล ชันส์มฤทธิ (2542) ที่กล่าวถึงลักษณะอาจารย์ผู้สอนนาฏศิลป์ภาคปฏิบัติว่าครูศิลปะยังคงยึดแนวการสอนแบบเดิมที่เคยสอนมา คือ สอนแบบอธิบายและสาธิต โดยมีครูเป็นจุดศูนย์กลาง บางครั้งการเรียนการสอนมีความเข้มงวดเป็นระเบียบและมีการฝึกปฏิบัติอย่างหนัก จนทำให้ผู้เรียนเกิดความเครียดในการเรียนวิชาปฏิบัติศิลป์

การเรียนการสอนด้วยวิธีเลียนแบบโดยไม่มีการส่งเสริมให้ผู้เรียนได้ใช้ความคิดและปฏิบัติด้วยตนเองอย่างอิสระในระหว่างการฝึกหัด ผู้เรียนมีหน้าที่เป็นผู้ตามและผู้รับการถ่ายทอดโดยตลอด ทำให้ผู้เรียนขาดทักษะการคิดด้วยตนเอง รวมทั้งเป็นอุปสรรคต่อการส่งเสริมด้านความคิดสร้างสรรค์ เนื่องจากองค์ประกอบที่สำคัญอย่างหนึ่งของความคิดสร้างสรรค์คือ อารมณ์ร่วม และความคิดล่องลอยซึ่งต้องอาศัยกระบวนการคิดของตนเองเป็นหลัก (เครือจิต ศรีบุญนาค และคณะ, 2542) สอดคล้องกับทีลอเวนเฟลด์และบริแทน ได้กล่าวว่าความคิดสร้างสรรค์ไม่สามารถเกิดจากการเรียนรู้โดยการสั่งสอนอย่างเข้มงวดตลอดเวลาของครู แต่เป็นสัญชาตญาณที่เกิดขึ้นเองจากการปะทะสัมผัสการทำงานศิลปะ (Lowenfeld & Brittain, 1975) ดังนั้นอาจกล่าวได้ว่าความคิดสร้างสรรค์ของผู้เรียนจะเกิดขึ้นได้ยาก ถ้าผู้เรียนมีพฤติกรรมเลียนแบบครูตลอดเวลา

นอกจากนี้สิริชัยชาญ พักจำรูญ (2543) ได้วิเคราะห์ไว้ว่าผู้สำเร็จการศึกษาจากวิทยาลัยนาฏศิลป์ ซึ่งเป็นสถาบันการศึกษาวิชาชีพด้านนาฏศิลป์และดนตรีของกรมศิลปากรโดยเฉพาะและมีสถานศึกษาในสังกัดจำนวน 12 แห่ง กระจายอยู่ทุกภูมิภาคของประเทศไทย ยังมีลักษณะ

ความเป็นผู้นุรักษ์ ผู้สืบทอดและเผยแพร่ความรู้เดิม ๆ จากที่ได้รับถ่ายทอดมา การคิดสร้างสรรค์ วิเคราะห์ วิวิจารณ์ เพื่อการพัฒนาไปสู่สิ่งใหม่หรือผลงานใหม่ ๆ ที่ยังคงสุนทรีย์ระดับนานาชาติไทยมีน้อยมาก ในปัจจุบันผลงานศิลปะด้านดนตรีนาฏศิลป์จากกรมศิลปากรที่นำออกเผยแพร่ทั้งภายในและภายนอกประเทศ ส่วนใหญ่เป็นการแสดงชุดเดิมๆ ทำให้ศิลปะด้านนาฏศิลป์ไทยมีแนวการอนุรักษ์มากกว่าแนวการพัฒนาเพื่อให้เข้าถึงประชาชนในยุคปัจจุบัน การศึกษาศิลปะด้านนาฏศิลป์ควรขยายจุดมุ่งหมายให้กว้างขวางขึ้น เพื่อให้สอดคล้องกับความจำเป็นตามสภาพของสังคม โดยมีเป้าหมายผลิตคนรุ่นใหม่ให้เป็นผู้มีความสามารถรอบรู้ในการปฏิบัติงานทางนาฏศิลป์และการละครในทุกด้าน โดยเฉพาะด้านการประดิษฐ์ทำรำนับเป็นหัวใจที่สำคัญในการสร้างผลงานทางนาฏศิลป์ (พจน์มัลย์ สมรรถบุตร, 2538)

นอกจากนี้ วรพรรณ กิรานนท์ (2540) ได้ศึกษาวิจัยเรื่องการวิเคราะห์หลักสูตรนาฏศิลป์ระดับปริญญาตรีของสถาบันอุดมศึกษา ผลการวิจัยพบว่าคุณลักษณะของบัณฑิตที่สอดคล้องกับความต้องการของตลาดแรงงานและสังคม คือคุณลักษณะด้านมีความรับผิดชอบ ความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ ความสนใจใฝ่หาความรู้และความก้าวหน้าในวิชาชีพอยู่เสมอ ส่วนแนวทางในการพัฒนาหลักสูตรนาฏศิลป์ ระดับปริญญาตรีของสถาบันอุดมศึกษาในอนาคต แต่ละสถาบันควรมุ่งผลิตบัณฑิตที่มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ ผลิตผลงานทางด้านนาฏศิลป์สนองความต้องการของสังคม จะเห็นได้ว่าคุณลักษณะด้านความคิดสร้างสรรค์เป็นที่ต้องการของตลาดแรงงาน และการจัดหลักสูตรการเรียนการสอนนาฏศิลป์ในอนาคตจึงต้องให้ความสำคัญกับการปลูกฝังคุณลักษณะความคิดสร้างสรรค์และผลงานนาฏศิลป์เพิ่มขึ้น ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ อุษะ สบฤกษ์ (2536) ที่ศึกษาพฤติกรรมการสอนนาฏศิลป์ไทยในด้านการประเมินผล พบว่าการประเมินผลที่มีค่าเฉลี่ยอยู่ในลำดับน้อยที่สุดคือ การให้นักศึกษาประดิษฐ์ท่ารำ จึงกล่าวได้ว่าความคิดสร้างสรรค์เป็นคุณลักษณะอีกประการหนึ่งที่ผู้เรียนวิชานาฏศิลป์จะต้องได้รับการพัฒนาทั้งในด้านความคิดและความสามารถในการผลิตผลงานสร้างสรรค์ ด้วยเหตุนี้การจัดรูปแบบการเรียนการสอนด้านนาฏศิลป์จึงควรมีการพัฒนาเพื่อสนองตามความต้องการของสังคมและเพื่อปลูกฝังคุณลักษณะด้านความคิดสร้างสรรค์แก่ผู้เรียนที่จะสำเร็จการศึกษาออกไปประกอบอาชีพอย่างสร้างสรรค์ รวมทั้งก่อให้เกิดการพัฒนาทั้งด้านวิชาการและผลงานด้านนาฏศิลป์ต่อไปอย่างยั่งยืน

การส่งเสริมให้ผู้เรียนได้แสดงออกในรูปของกิจกรรมทางศิลปะและให้มีโอกาสได้แก้ปัญหาในขณะที่สร้างสรรค์งานจะช่วยให้ผู้เรียนมีประสบการณ์ในด้านสุนทรีย์ภาพ และมีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ (ปุณณรัตน์ พิชญไพบุลย์, 2533) ซึ่งสอดคล้องกับที่บาร์เรท (Barrett, 1997) กล่าวว่าครูควรจะแนะนำผู้เรียนใช้หลักการทางสุนทรีย์ภาพมาเป็นส่วนหนึ่งในการตัดสินใจคิดสร้างสรรค์งานศิลปะตามที่ตั้งใจไว้ และการทำงานศิลปะที่มีคุณค่าอาจต้องใช้อุปกรณ์หรือ

สื่ออื่นๆ ประกอบด้วย ดังนั้นจึงควรมีการสอนโดยวิธีการใช้สื่อเพื่อกระตุ้นให้ผู้เรียนได้แสดงออกอย่างอิสระตามที่ต้องการ

นอกจากนี้ เดย์ (Day, 1995) ยังกล่าวไว้ในลักษณะที่สอดคล้องกันว่าการสร้างสรรค์งานศิลปะต้องใช้ทักษะความชำนาญ ผู้สร้างสรรค์ผลงานต้องตัดสินใจทั้งในด้านความคิด การใช้วัสดุ อุปกรณ์ และเทคนิคการสร้างสรรค์ กล่าวได้ว่ากระบวนการสร้างสรรค์ทางศิลปะต้องมีการแก้ปัญหาและการตัดสินใจตามหลักการของศิลปะประเภทนั้นๆ ตลอดเวลา ซึ่งต้องอาศัยทักษะและความเชี่ยวชาญประกอบกับความมีศรัทธาต่อการสร้างสรรค์ผลงานนั้นๆ การสร้างสรรค์ศิลปะเกือบทุกสาขา ศิลปินจึงต้องทำอย่างมีเจตนาและมีแผนงาน โดยคำนึงถึงคุณค่าทางศิลปะและความพึงพอใจทางสุนทรียภาพด้วย

การ์ตเนอร์ (Gardner, 1982) กล่าวว่าความสามารถด้านความคิดสร้างสรรค์ถูกควบคุมด้วยกลไกของสมองซีกขวา สมองซีกขวาทำหน้าที่รับความรู้สึกจากร่างกายด้านซ้าย และควบคุมการเคลื่อนไหวของร่างกายซีกขวา สมองซีกขวามีลักษณะเด่นด้านศิลปะ จินตนาการ ความคิดสร้างสรรค์และควบคุมความไวในการรับรู้ทุกเรื่องรวมทั้งเรื่องของความรู้สึกในความงามด้วย ถ้ากระบวนการเรียนรู้ได้ออกแบบและกระตุ้นให้ถูกวิธีในสมองส่วนนี้ รวมทั้งการจัดประสบการณ์ที่เหมาะสม ความคิดสร้างสรรค์ก็จะเติบโตเต็มศักยภาพ (วิชัย วงษ์ใหญ่, 2541) จะเห็นได้ว่าการเรียนการสอนนาฏศิลป์ในต่างประเทศจะให้ความสำคัญต่อการพัฒนาผู้เรียนทั้งทักษะการปฏิบัติและกระบวนการคิดด้วยกลไกของสมองซีกขวา โดยใช้รูปแบบการเรียนการสอนที่มุ่งเน้นตัวผู้เรียนเป็นหลัก ซึ่งทำให้ผู้เรียนมีทักษะการปฏิบัติในรูปแบบและลีลาที่เป็นเอกลักษณ์ของตนเองและยังเป็นการส่งเสริมความคิดสร้างสรรค์ในการคิดประดิษฐ์ท่าเต้นรำพร้อมกันไปด้วย วิธีการสอนที่นำมาใช้เพื่อส่งเสริมคุณลักษณะดังกล่าว คือ การสอนนาฏยศาสตร์ ซึ่งเป็นวิธีสอนการคิดทำอย่างอิสระโดยไม่มีการเตรียมการล่วงหน้า และการสอนโดยใช้หลักการสร้างจินตภาพและจินตนาการ (Dance Imagery) เนื่องจากรูปแบบการสอนดังกล่าวจะส่งเสริมให้ผู้เรียนมีอิสระในการคิดจากการฝึกหัด การใช้สิ่งกระตุ้นหรือจากการจินตภาพที่ดึงประสบการณ์ทางสุนทรียะของผู้เรียนแต่ละคนออกมาใช้อย่างเต็มที่ ซึ่งทำให้เกิดผลด้านความพึงพอใจในผลงานของตนเองและเกิดความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ (Schneer, 1994; Minton, 1997; Schwartz, <http://www.umi.com/pqdwpTs=966866>.; Franklin, 1996)

จากเหตุผลข้างต้นกล่าวได้ว่าคุณลักษณะความคิดสร้างสรรค์ทางนาฏศิลป์ไทยมีความสำคัญต่อผู้เรียนทางนาฏศิลป์ไทยอย่างยิ่ง แต่การจัดการเรียนการสอนนาฏศิลป์ไทยเท่าที่ผ่านมายังไม่มีรูปแบบการเรียนการสอนที่สามารถส่งเสริมคุณลักษณะความคิดสร้างสรรค์ทางนาฏศิลป์ไทยจากกระบวนการเรียนการสอนโดยตรงเช่นเดียวกับรูปแบบการเรียนการสอนนาฏศิลป์ในต่างประเทศ จึงมีความจำเป็นต้องพัฒนารูปแบบการเรียนการสอนที่ส่งเสริมความ

คิดสร้างสรรค์ทางนาฏศิลป์ไทยขึ้น เพื่อให้ผู้เรียนวิชานาฏศิลป์ไทยสามารถออกไปประกอบอาชีพอย่างมีคุณภาพ มีคุณสมบัติในการเป็นทั้งศิลปินและนักวิชาการ มีความสามารถในการคิดสร้างสรรค์ และสามารถสร้างสรรค์ผลงานทางนาฏศิลป์ไทยในรูปแบบใหม่ๆ เพื่อให้ศิลปะด้านนาฏศิลป์ไทยไม่หยุดนิ่ง รวมทั้งเพื่อให้สอดคล้องกับการพัฒนาการเรียนรู้ตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 ในด้านการพัฒนาผู้เรียนให้เป็นบุคคลที่มีความคิดสร้างสรรค์ ซึ่งในคุณค่าของศิลปวัฒนธรรมไทยด้านนาฏศิลป์และสามารถสร้างสรรค์ผลงานนาฏศิลป์ไทยที่มีคุณค่าทั้งต่อตนเอง สังคมและประเทศชาติต่อไป

วัตถุประสงค์ในการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้มีจุดประสงค์เพื่อ

1. ศึกษาวิธีการสอนนาฏยสรรค์ที่ส่งเสริมความคิดสร้างสรรค์ทางนาฏศิลป์ทั้งในประเทศและต่างประเทศ
2. พัฒนาแบบวัดทางนาฏยสรรค์ที่ส่งเสริมความคิดสร้างสรรค์ทางนาฏศิลป์
3. พัฒนาและประเมินรูปแบบการเรียนการสอนนาฏยสรรค์ที่ส่งเสริมความคิดสร้างสรรค์ทางนาฏศิลป์ของผู้เรียนวิชานาฏศิลป์ไทยในสถาบันอุดมศึกษา โดย
  - 3.1 เปรียบเทียบความคิดสร้างสรรค์ทางนาฏศิลป์ของผู้เรียนกลุ่มทดลองที่ได้รับการสอนด้วยรูปแบบการเรียนการสอนที่พัฒนาขึ้น กับกลุ่มควบคุมที่ได้รับการสอนปกติ
  - 3.2 เปรียบเทียบทักษะในการปฏิบัติผลงานสร้างสรรค์ทางนาฏศิลป์ไทยของผู้เรียนกลุ่มทดลองที่ได้รับการสอนด้วยรูปแบบการเรียนการสอนที่พัฒนาขึ้น กับกลุ่มควบคุมที่ได้รับการสอนปกติ
  - 3.3 เปรียบเทียบความคิดสร้างสรรค์ทางนาฏศิลป์ของผู้เรียนกลุ่มทดลองที่ได้รับการสอนด้วยรูปแบบการเรียนการสอนที่พัฒนาขึ้น ระหว่างก่อนการทดลองและหลังการทดลอง

สมมติฐานการวิจัย

การพัฒนาการเรียนการสอนนาฏยสรรค์ที่ส่งเสริมความคิดสร้างสรรค์ทางนาฏศิลป์ในครั้งนี้ ผู้วิจัยได้บูรณาการแนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาลักษณะความคิดสร้างสรรค์ทางนาฏศิลป์ หลักการจัดหลักสูตรและการเรียนการสอนนาฏศิลป์ระดับอุดมศึกษาทั้งในประเทศและต่างประเทศ การจัดการเรียนการสอนนาฏศิลป์ที่ส่งเสริมความคิดสร้างสรรค์ ได้แก่ การสอนนาฏยสรรค์ (Dance Improvisation) การสอนโดยใช้หลักจินตภาพ (Dance Imagery) และ

บรรยากาศการเรียนการสอนที่ส่งเสริมความคิดสร้างสรรค์ทางนาฏศิลป์ ผู้วิจัยมั่นใจว่ารูปแบบการเรียนการสอนที่พัฒนาขึ้นสามารถพัฒนาผู้เรียนในด้านความคิดสร้างสรรค์ทางนาฏศิลป์และทักษะในการปฏิบัติผลงานสร้างสรรค์ทางนาฏศิลป์ไทย โดยมีเหตุผลสนับสนุนดังต่อไปนี้

ความคิดสร้างสรรค์ทางนาฏศิลป์ การเรียนการสอนนาฏศิลป์ที่เปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้คิดและแสดงออกด้วยท่าทางการเคลื่อนไหวหรือลีลาท่าร่าอย่างอิสระตามประสบการณ์และจินตนาการของผู้เรียนเป็นรายบุคคล รวมทั้งการให้ผู้เรียนร่วมกันคิดเป็นกลุ่ม และนำแนวคิดของกลุ่มไปสู่การปฏิบัติ ทำให้ผู้เรียนเกิดความคิดสร้างสรรค์ทางนาฏศิลป์ (Franklin , 1996; Minton, 1997; Schneer, 1994; Schwartz, <http://www.umi.com/pqdwpTs=966866>) มีงานวิจัยที่ระบุว่า การที่ผู้เรียนได้เต้นรำหรือร้องเพลงโดยใช้บทกลอน บทร้อยแก้ว และบทละครเป็นสิ่งเร้าในการสร้างจินตภาพ ทำให้เกิดความคิดสร้างสรรค์และสามารถสร้างผลงานของตนเองได้ (Anderson, <http://www.lib.umi.com/dissertations/fullcit/9967432>) นอกจากนี้มีการวิเคราะห์งานวิจัยเกี่ยวกับความคิดสร้างสรรค์ในประเทศไทย ด้วยวิธีการสังเคราะห์เชิงปริมาณ ผลการวิจัยระบุว่า แนวการสอนใหม่ๆ และนวัตกรรมต่างๆที่เปิดโอกาสให้ ผู้เรียนได้ใช้ความคิดหลายทิศทาง และมีอิสระในการคิด จะทำให้นักเรียนมีความคิดสร้างสรรค์สูงกว่าการสอนตามปกติ และการใช้กิจกรรมที่ให้อิสระในการคิดแก่ผู้เรียน ทำให้ผู้เรียนมีความคิดสร้างสรรค์สูงกว่าผู้เรียนที่ไม่ได้ร่วมกิจกรรม (ธีรชัย เนตรถนอมศักดิ์, 2538)

ทักษะในการปฏิบัติผลงานสร้างสรรค์ทางนาฏศิลป์ไทย การเรียนการสอนนาฏศิลป์โดยใช้รูปแบบการเรียนการสอนนาฏยสรรค์ ซึ่งผู้เรียนจะได้ฝึกทักษะการสังเกตการแสดงในรูปแบบต่างๆ ทั้งในชั้นเรียนและนอกชั้นเรียนอย่างสม่ำเสมอ การฝึกปฏิบัติจากสิ่งเร้าต่างๆ จะพัฒนาให้ผู้เรียนเกิดทักษะในการปฏิบัติและสามารถสร้างสรรค์ผลงานอย่างมีคุณภาพ (Schwartz, <http://www.umi.com/pqdwpTs=966866>) ซึ่งสอดคล้องกับผลการวิจัยของแอนเดอร์สัน (Anderson, <http://www.lib.umi.com/dissertations/fullcit/9967432>) ที่พบว่า การให้ผู้เรียนได้เต้นรำหรือร้องเพลงอย่างอิสระทำให้เกิดความคิดสร้างสรรค์ และสามารถสร้างผลงานของตนเองได้ รวมทั้งมีงานวิจัยระบุว่า นักศึกษาที่มีทักษะทางศิลปะจะมีจินตภาพ จินตนาการ และการคิดสร้างสรรค์ในการทำงานดีกว่ากลุ่มที่ไม่มีทักษะทางศิลปะ (Duffy, 1978; Karefiraki, <http://www.lib.umi.com/dissertations/fullcit/9982592>)

นอกจากนี้ มีงานวิจัยเป็นจำนวนมากที่ศึกษาเชิงทดลองเกี่ยวกับการพัฒนาความคิดสร้างสรรค์โดยใช้กิจกรรม และวิธีการสอนในลักษณะต่างๆ เช่น การใช้แบบฝึกทักษะการคิด การใช้วีดิทัศน์และกิจกรรมสร้างสรรค์แบบต่อเติมภาพ การใช้สื่อแผ่นภาพโปร่งใสแบบซ้อนภาพ

ประกอบเทปเสียง ผลการทดลองพบว่า นักศึกษากลุ่มทดลองมีความคิดสร้างสรรค์เชิงศิลปะสูงกว่ากลุ่มควบคุมและมีความคิดสร้างสรรค์เชิงศิลปะสูงกว่าก่อนการทดลอง (ดิลก ดิลกานนท์, 2533; นันทพร ผ่องพุด, 2540; วิชา ถาวรศิริ, 2540)

จากแนวคิดทฤษฎีและผลการวิจัยดังกล่าวข้างต้น แสดงให้เห็นว่า วิธีการสอนนาฏยสรรค์โดยใช้สื่อกระตุ้น การคิดทำเต็นรำจากการจินตภาพและจินตนาการอย่างอิสระ การเปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้ฝึกการคิดวิเคราะห์จะช่วยพัฒนาความคิดสร้างสรรค์ทางนาฏศิลป์และผลงานสร้างสรรค์ ผู้วิจัยจึงนำหลักการและงานวิจัยดังกล่าวประกอบในการตั้งสมมุติฐานในการวิจัยครั้งนี้ ดังนี้

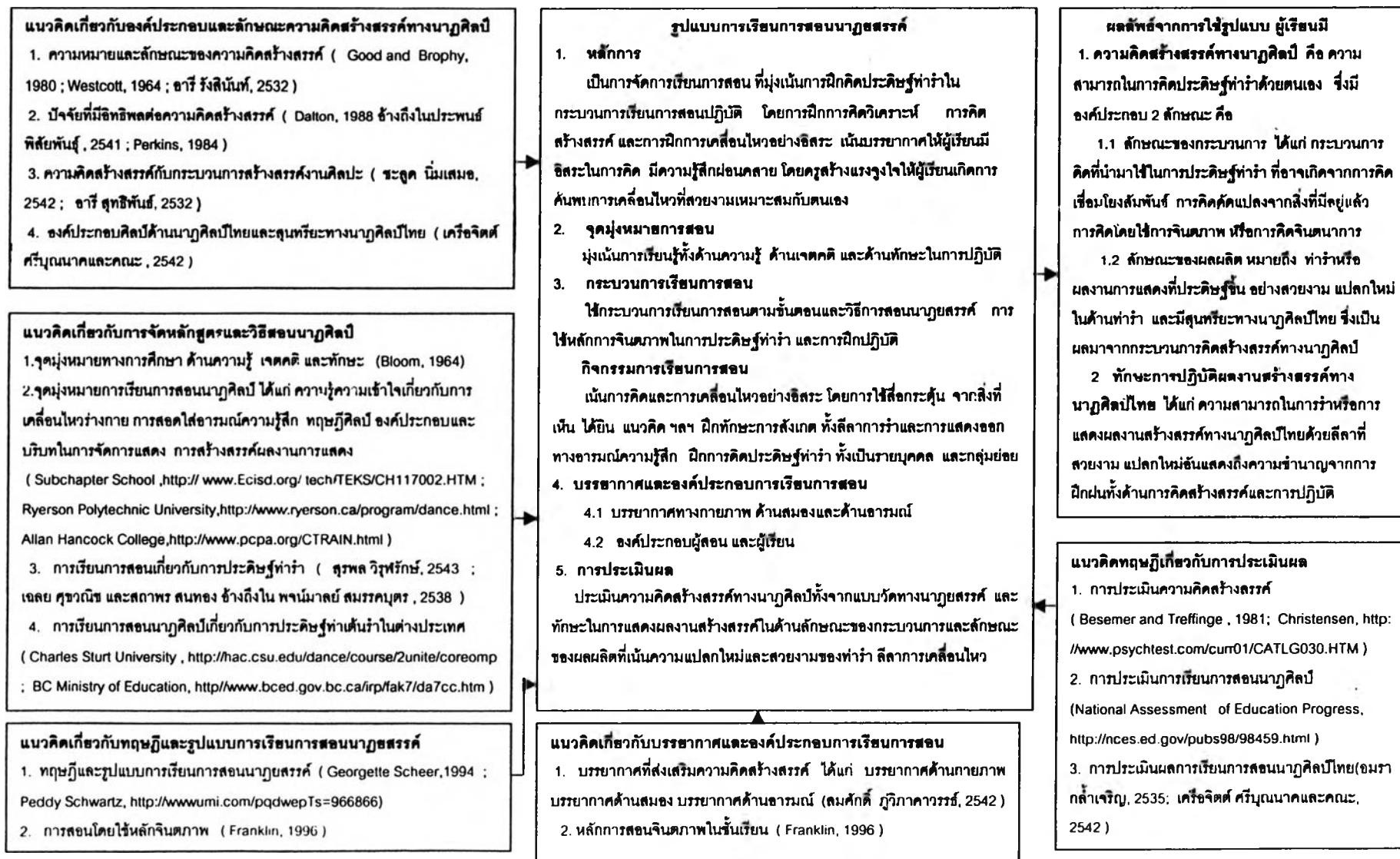
1. ผู้เรียนกลุ่มทดลองที่ได้รับการสอนด้วยรูปแบบการสอนที่พัฒนาขึ้น มีคะแนนเฉลี่ยด้านความคิดสร้างสรรค์ทางนาฏศิลป์สูงกว่ากลุ่มควบคุมที่ได้รับการสอนปกติ
2. ผู้เรียนกลุ่มทดลองที่ได้รับการสอนด้วยรูปแบบการสอนที่พัฒนาขึ้น มีคะแนนเฉลี่ยทักษะในการปฏิบัติผลงานสร้างสรรค์ทางนาฏศิลป์ไทยสูงกว่ากลุ่มควบคุมที่ได้รับการสอนปกติ
3. ผู้เรียนกลุ่มทดลองที่ได้รับการสอนด้วยรูปแบบการสอนที่พัฒนาขึ้น มีคะแนนเฉลี่ยด้านความคิดสร้างสรรค์ทางนาฏศิลป์และทักษะในการปฏิบัติผลงานสร้างสรรค์ทางนาฏศิลป์ไทยสูงกว่าก่อนการทดลอง

กรอบแนวคิดในการวิจัย

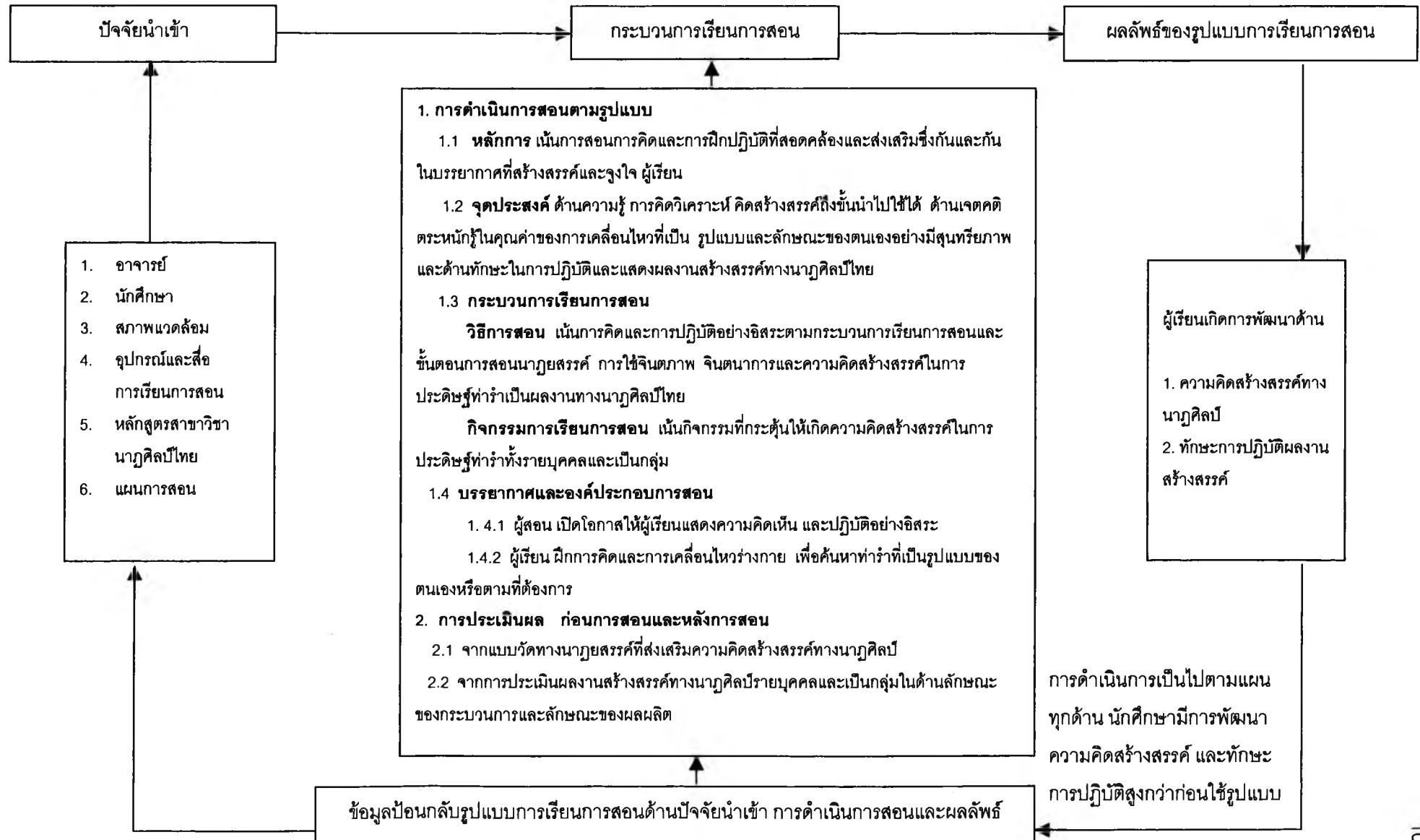
กรอบแนวคิดในการวิจัยเรื่องการพัฒนา รูปแบบการเรียนการสอนนาฏยสรรค์ที่ส่งเสริมความคิดสร้างสรรค์ทางนาฏศิลป์ของผู้เรียนวิชานาฏศิลป์ไทยในสถาบันอุดมศึกษา ผู้วิจัยได้สังเคราะห์แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับลักษณะความคิดสร้างสรรค์ทางนาฏศิลป์ การจัดหลักสูตรและการเรียนการสอนนาฏศิลป์ที่เกี่ยวข้องกับการประดิษฐ์ท่ารำทั้งในประเทศไทยและต่างประเทศ แนวคิดทฤษฎีและรูปแบบการเรียนการสอนนาฏยสรรค์ หลักการใช้จินตภาพในการสอนบรรยายภาคและองค์ประกอบการเรียนการสอนที่ส่งเสริมความคิดสร้างสรรค์ การประเมินผลด้านทักษะการปฏิบัติ การประเมินผลด้านความคิดสร้างสรรค์ ตลอดจนงานวิจัยที่เกี่ยวข้องมากำหนดเป็นกรอบและองค์ประกอบของวิธีการสอนนาฏยสรรค์ที่ส่งเสริมความคิดสร้างสรรค์ทางนาฏศิลป์ ดังแสดงในแผนภูมิต่อไปนี้

แผนภูมิที่ 1 กรอบแนวคิดการพัฒนา รูปแบบการเรียนการสอนนาฏยศาสตร์ที่ส่งเสริมความคิดสร้างสรรค์ทางนาฏศิลป์ของผู้เรียนวิชานาฏศิลป์ไทยในสถาบันอุดมศึกษา

แผนภูมิที่ 2 ระบบการเรียนการสอนนาฏยสรรค์ที่ส่งเสริมความคิดสร้างสรรค์ทางนาฏศิลป์

จากการศึกษาแนวคิดทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนารูปแบบการเรียนการสอน นาฏยศาสตร์ที่ส่งเสริมความคิดสร้างสรรค์ทางนาฏศิลป์ของผู้เรียนวิชานาฏศิลป์ไทยในสถาบันอุดมศึกษา พบประเด็นที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนารูปแบบการเรียนการสอนที่จะนำมาสู่ผลลัพธ์คือ ผู้เรียนมีความคิดสร้างสรรค์ทางนาฏศิลป์ และทักษะการปฏิบัติผลงานสร้างสรรค์ ผู้วิจัยนำมาใช้เป็นกรอบแนวคิดของการวิจัยสรุปได้ดังนี้

รูปแบบการสอนที่พัฒนาขึ้นนี้มีเป้าหมายที่จะส่งเสริมลักษณะความคิดสร้างสรรค์ทางนาฏศิลป์ไทยแก่ผู้เรียนวิชานาฏศิลป์ไทย ซึ่งความคิดสร้างสรรค์คือความคิดอิสระหลายทิศทางหลายแง่หลายมุม ทั้งที่เป็นลักษณะการคิดเชื่อมโยง การจินตภาพ การจินตนาการ รวมทั้งความสามารถในการบูรณาการความรู้ต่างๆที่ได้จากประสบการณ์เดิมแล้วเชื่อมโยงกับสถานการณ์ใหม่ ซึ่งลักษณะความคิดเหล่านี้จะนำไปสู่การคิดประดิษฐ์สิ่งแปลกใหม่ โดยผลที่ได้จากความคิดสร้างสรรค์นั้นอาจจะเป็นสิ่งใหม่ที่ไม่เคยมีมาก่อนหรือเป็นการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงสิ่งที่มีอยู่เดิมให้แตกต่างออกไปก็ได้ และผลงานที่สร้างสรรค์ต้องมีคุณค่า สามารถใช้งานได้ สวยงาม ไพเราะ หรือมีสุนทรียภาพ กล่าวได้ว่าความคิดสร้างสรรค์เป็นสิ่งที่นำไปสู่การสร้างสรรค์สิ่งประดิษฐ์หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งคือผู้ที่มีความสามารถในการประดิษฐ์ผลงานเชิงสร้างสรรค์คือผู้ที่มีคุณลักษณะด้านความคิดสร้างสรรค์ ความคิดสร้างสรรค์จึงสามารถอธิบายได้ 2 ลักษณะ คือ ลักษณะของกระบวนการคิด และลักษณะของผลผลิต ซึ่งกระบวนการคิดสร้างสรรค์ทางนาฏศิลป์เป็นผลจากการรับรู้ การจินตนาการและการสังสมประสบการณ์ในการปฏิบัติจากการเรียนการสอนอย่างต่อเนื่อง การส่งเสริมให้ผู้เรียนมีลักษณะของความคิดสร้างสรรค์ทางนาฏศิลป์จึงสามารถพัฒนาได้โดยการจัดหลักสูตรและรูปแบบการเรียนการสอนที่เหมาะสม

จุดมุ่งหมายในการจัดหลักสูตรการสอนนาฏศิลป์หรือศิลปะการแสดง คือการพัฒนาผู้เรียนทั้งด้านความรู้ ทักษะ และเจตคติ จุดมุ่งหมายด้านความรู้หรือพุทธิปัญญา เป็นจุดมุ่งหมายที่ต้องพัฒนาผู้เรียนให้เกิดทักษะในการคิดวิเคราะห์ อันจะนำไปสู่ความคิดสร้างสรรค์แม้ว่าจะเป็นวิชาด้านการปฏิบัติก็ตาม ส่วนจุดมุ่งหมายที่ต้องการเน้นให้เกิดกับผู้เรียนคือการพัฒนาด้านทักษะการปฏิบัติตั้งแต่การปฏิบัติตามแบบจนถึงขั้นสามารถสร้างสรรค์การแสดงได้ และจุดมุ่งหมายด้านเจตคติคือ เพื่อพัฒนาการรับรู้ในคุณค่าด้านสุนทรียะทางนาฏศิลป์ โดยที่การจัดหลักสูตรการเรียนการสอนนาฏศิลป์ต้องสามารถพัฒนาทฤษฎีทั้งด้านนาฏศิลป์ การละคร เพลงดนตรี และหลักการทางสุนทรียะให้มีความสัมพันธ์สอดคล้องกัน โดยนำหลักการและทฤษฎีเข้ามาสอนสอดแทรกอยู่ในการสอนภาคปฏิบัติ เนื่องจากการสอนปฏิบัติโดยใช้วิธีการถ่ายทอดจากการเลียนแบบวิธีเดียวจะทำให้ผู้เรียนขาดความอิสระในการคิด จึงจำเป็นต้องบูรณาการวิธีสอนหลายรูปแบบ เช่น การอภิปราย การทำกิจกรรม การสังเกต การใช้สื่อกระตุ้น และการใช้จินตนาการที่สำคัญคือ ให้ผู้เรียนได้คิดและแสดงออกด้วยการนำเสนอผลงานที่เกิดจากการสร้างสรรค์ด้วย

ตนเอง กล่าวได้ว่าเป้าหมายสูงสุดของการสอนคือแนวคิดและผลงานที่สมบูรณ์แบบจากกระบวนการคิดประดิษฐ์ผลงานทางนาฏศิลป์โดยอิสระ

การศึกษาแนวคิดทฤษฎีและรูปแบบการเรียนการสอนนาฏศิลป์ที่เกี่ยวข้องกับความคิดสร้างสรรค์ของผู้เรียนนาฏศิลป์ทั้งในประเทศไทยและต่างประเทศ เพื่อนำมาพัฒนารูปแบบการเรียนการสอนนาฏศิลป์ครั้งนี้ พบว่าการเรียนการสอนนาฏศิลป์ในประเทศไทยยังไม่มีรูปแบบการสอนที่มีเป้าหมายเพื่อส่งเสริมความคิดสร้างสรรค์ทางนาฏศิลป์ในการสอนรายวิชาฝึกทักษะการปฏิบัติโดยตรง มีเพียงการให้หลักการและแนวคิดในการประดิษฐ์ท่ารำ ส่วนการเรียนการสอนนาฏศิลป์ในต่างประเทศจะมุ่งให้ผู้เรียนสามารถสร้างผลงานของตนเองในกระบวนการเรียนการสอนทักษะการปฏิบัติ โดยการใช้สื่อต่างๆเป็นเครื่องมือกระตุ้นความคิดสร้างสรรค์ของผู้เรียน ยึดหลักผู้เรียนเป็นศูนย์กลางการเรียนรู้ และบรรยากาศที่เป็นอิสระปราศจากการควบคุมของผู้สอนตลอดเวลา ซึ่งรูปแบบการเรียนการสอนที่นำมาใช้สอนนาฏศิลป์ในลักษณะดังกล่าว คือกระบวนการเรียนการสอนนาฏยสรรค์ (Dance Improvisation) ซึ่งเป็นรูปแบบการสอนที่สามารถกระตุ้นให้ผู้เรียนเกิดความคิดอิสระ การแก้ปัญหา การคิดยืดหยุ่นหลากหลาย รวมทั้งสามารถนำหลักการจินตภาพจากประสบการณ์ที่สั่งสมมาใช้ในการสร้างสรรค์ผลงานอย่างรวดเร็วและมีคุณภาพ

สำหรับบรรยากาศการเรียนการสอนที่ส่งเสริมความคิดสร้างสรรค์ ควรเป็นบรรยากาศที่มีความเป็นกันเองระหว่างผู้เรียนและผู้สอน เพื่อให้เกิดการผ่อนคลายและสามารถแสดงออกได้อย่างเต็มความสามารถ โดยให้ความสำคัญกับองค์ประกอบหลัก 3 ประการ คือ บรรยากาศด้านกายภาพ เกี่ยวกับการจัดสภาพแวดล้อมและอุปกรณ์การเรียนการสอนที่เหมาะสมและกระตุ้นการเรียนรู้ บรรยากาศด้านสมอง เกี่ยวกับการส่งเสริมให้ใช้ความคิดอย่างหลากหลาย ต่อเนื่อง และบรรยากาศด้านอารมณ์ ได้แก่การที่ผู้สอนช่วยส่งเสริมและสนับสนุนแทนการปิดกั้นทั้งความคิดและการแสดงออกของผู้เรียน

ด้านการประเมินผลซึ่งเป็นกระบวนการที่สำคัญในการประเมินประสิทธิภาพของรูปแบบการเรียนการสอนนาฏยสรรค์ที่ส่งเสริมความคิดสร้างสรรค์ทางนาฏศิลป์นี้ มีเป้าหมายเพื่อพัฒนาความคิดสร้างสรรค์ทางนาฏศิลป์และทักษะการปฏิบัติผลงานสร้างสรรค์ทางนาฏศิลป์ไทย มีวิธีการประเมินทั้งด้านกระบวนการและด้านผลผลิต ในด้านกระบวนการเป็นการประเมินความคิดสร้างสรรค์หรือแนวคิดในการแสดงและลักษณะของผลงาน ส่วนด้านผลผลิตเป็นการประเมินผลงานสร้างสรรค์ที่แสดงถึงความมีคุณลักษณะด้านความคิดสร้างสรรค์ทางนาฏศิลป์ของผู้เรียน

การประเมินและวัดผลการเรียนการสอนนาฏศิลป์ จึงต้องมีการประเมินทั้งด้านเนื้อหากระบวนการหรือวิธีดำเนินงาน และผลงานหรือผลผลิตที่ผู้เรียนนำเสนอ โดยใช้เทคนิคการประเมินหลายรูปแบบ เช่น การสังเกต แบบทดสอบ การปฏิบัติการ ประเมินผู้เรียนเป็นรายบุคคล และกลุ่ม การประเมินโดยเพื่อนและตนเอง

สำหรับรูปแบบการเรียนการสอนนาฏยศาสตร์ที่ส่งเสริมความคิดสร้างสรรค์ทางนาฏศิลป์ที่พัฒนาขึ้นจากแนวคิดทฤษฎีที่เกี่ยวข้องดังกล่าวข้างต้น มีองค์ประกอบหลักคือ แนวคิดและหลักการ จุดมุ่งหมายการสอน กระบวนการเรียนการสอน บรรยากาศการเรียนการสอน และการประเมินผล

ผลที่คาดว่าจะได้รับจากการใช้รูปแบบการเรียนการสอนนาฏยศาสตร์ที่พัฒนาขึ้นนี้มีเป้าหมายให้ผู้เรียนเกิดคุณลักษณะด้านความคิดสร้างสรรค์ทางนาฏศิลป์คือมีความสามารถในการประดิษฐ์ท่ารำ ซึ่งองค์ประกอบของการคิดสร้างสรรค์ 2 ลักษณะ ได้แก่ ลักษณะของกระบวนการและลักษณะของผลผลิต อันนำไปสู่ทักษะการปฏิบัติผลงานสร้างสรรค์ทางนาฏศิลป์ไทยที่สวยงาม แปลกใหม่ในด้านแนวคิด ลีลาท่ารำ และรูปแบบ ซึ่งอาจจะเกิดจากการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงสิ่งเดิมให้แตกต่างออกไป หรือคิดขึ้นมาใหม่โดยอาศัยหลักการประดิษฐ์ท่ารำก็ได้

ขอบเขตของการวิจัย

ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้กำหนดขอบเขตไว้ ดังนี้

1. รูปแบบการเรียนการสอนนาฏยศาสตร์ที่ส่งเสริมความคิดสร้างสรรค์ทางนาฏศิลป์ไทยซึ่งพัฒนาขึ้นโดยผู้วิจัย ทดลองใช้กับรายวิชาภาคปฏิบัติในหลักสูตรสาขานาฏศิลป์ไทย 1 รายวิชา เป็นเวลา 1 ภาคการศึกษา และปรับปรุงรูปแบบการสอนให้มีความสมบูรณ์ เพื่อนำไปใช้ในการเรียนการสอนนาฏศิลป์ไทยสำหรับผู้เรียนวิชานาฏศิลป์ในระดับอุดมศึกษา

2. แบบวัดนาฏยศาสตร์ที่ผู้วิจัยพัฒนาขึ้น ใช้ทดสอบความคิดสร้างสรรค์ในการประดิษฐ์ท่ารำของนักศึกษานาฏศิลป์ไทยระดับอุดมศึกษา 3 กระบวนการ คือ กระบวนการเชื่อมโยงสัมพันธ์ลีลาท่ารำ กระบวนการปรับปรุงท่ารำที่มีอยู่เดิม กระบวนการจินตภาพและจินตนาการ โดยหาบรรทัดฐานของแบบวัดนาฏยศาสตร์จากการทดสอบนิสิตนักศึกษาในสถาบันอุดมศึกษาที่สอนด้านนาฏศิลป์ไทย

ข้อจำกัดของการวิจัย

รูปแบบการเรียนการสอนนาฏยศาสตร์ที่ส่งเสริมความคิดสร้างสรรค์ทางนาฏศิลป์ที่พัฒนาขึ้นนี้สามารถนำไปใช้ในการเรียนการสอนรายวิชาตามหลักสูตรการเรียนการสอนสาขาวิชานาฏศิลป์ไทยระดับอุดมศึกษา ยกเว้นในรายวิชาที่เกี่ยวกับการฝึกปฏิบัติเฉพาะท่ารำบังคับเพราะเป็นแบบแผนมาแต่โบราณ ได้แก่ รำหน้าพาทย์ ซึ่งต้องคงท่ารำดั้งเดิมไว้

คำจำกัดความที่ใช้ในการวิจัย

ระบบการเรียนการสอน หมายถึง แบบแผนการสอนอันประกอบด้วย ปัจจัยนำเข้า กระบวนการเรียนการสอนที่มี หลักการ จุดประสงค์ วิธีการสอน การประเมินผล ผลลัพธ์ของการสอน และข้อมูลย้อนกลับ เพื่อให้ผู้เรียนเกิดผลสัมฤทธิ์ตามเป้าหมาย

รูปแบบการเรียนการสอนนาฏยสรรค์ที่ส่งเสริมความคิดสร้างสรรค์ทางนาฏศิลป์ หมายถึง แบบแผนการจัดองค์ประกอบ และความสัมพันธ์ขององค์ประกอบในการจัดการเรียนการสอน ซึ่งประกอบด้วย หลักการ จุดมุ่งหมายการสอน กระบวนการเรียนการสอน บรรยากาศการเรียนการสอนที่เปิดโอกาสให้ผู้เรียนมีอิสระในการคิดสร้างสรรค์ ฝึกการประดิษฐ์ท่ารำ และสร้างสรรค์ผลงานทางนาฏศิลป์ไทยตามรูปแบบที่ต้องการ โดยยึดโครงสร้างและหลักสุนทรียะของนาฏศิลป์ไทยแต่ละประเภท และการประเมินผล

การสอนนาฏยสรรค์ หมายถึง การสอนการคิดประดิษฐ์ท่ารำจากกระบวนการคิดสร้างสรรค์และการฝึกปฏิบัติ ตามลำดับขั้นการสอน คือ ขั้นนำเข้าสู่เนื้อหา ขั้นฝึกปฏิบัติ ขั้นฝึกการสังเกตและการวิเคราะห์ ขั้นฝึกการประดิษฐ์ท่ารำอย่างอิสระ ขั้นนำเสนอผลงานเชิงสร้างสรรค์ ขั้นสรุปและประเมินผล เพื่อให้ผู้เรียนได้นำท่ารำจากการฝึกปฏิบัติที่ถูกต้องตามแบบ มาเป็นแนวคิดพื้นฐานในการสร้างสรรค์ท่ารำ และพัฒนาจนสามารถค้นพบลักษณะการเคลื่อนไหวหรือลีลาการรำที่สวยงามเหมาะสมกับตนเอง รวมทั้งสามารถคิดประดิษฐ์ท่ารำตามรูปแบบที่ต้องการ ทั้งเป็นรายบุคคล และเป็นกลุ่ม

การจินตภาพ หมายถึง การนำภาพสิ่งใดสิ่งหนึ่งที่ได้พบเห็นและเกิดความประทับใจหรือประสบการณ์ที่เคยปฏิบัติในชั้นเรียนและสังสมเป็นภาพในความทรงจำ ถ่ายทอดออกมาเป็นท่าทางการเคลื่อนไหวหรือลีลาท่ารำเมื่อได้รับสิ่งกระตุ้นที่สัมพันธ์กับภาพในใจเหล่านั้น

การจินตนาการ หมายถึง ภาพในฝันที่อาจไม่ได้เกิดขึ้นจริง แต่เป็นสิ่งที่คิดฝันและสร้างขึ้นเป็นภาพที่ถ่ายทอดออกมาจากความทรงจำ และแสดงออกมาเป็นท่าทางการเคลื่อนไหวหรือลีลาท่ารำเมื่อได้รับสิ่งกระตุ้นที่สัมพันธ์กับภาพในฝันนั้น

การสอนนาฏศิลป์ หมายถึง การจัดการเรียนการสอนรายวิชานาฏศิลป์ไทยภาคปฏิบัติตามหลักสูตรการสอนสาขาวิชาด้านนาฏศิลป์ไทยในระดับอุดมศึกษา

สาขาวิชาด้านนาฏศิลป์ไทย หมายถึง สาขาวิชาหรือโปรแกรมวิชาที่มีเนื้อหาหลักสูตรเกี่ยวกับวิชานาฏศิลป์ไทยเป็นวิชาชีพหรือเป็นวิชาเอก ได้แก่ สาขานาฏศิลป์ไทย สาขานาฏศิลป์ไทยศึกษา สาขาวิชานาฏยศิลป์ สาขาวิชานาฏศิลป์และการละคร โปรแกรมวิชานาฏศิลป์ไทย โปรแกรมวิชานาฏศิลป์และการละคร โดยสามารถนำวุฒิการศึกษาไปประกอบอาชีพด้านการสอนนาฏศิลป์ไทย เป็นศิลปินหรือประกอบวิชาชีพอื่นๆที่เกี่ยวข้อง

ผู้เรียนวิชานาฏศิลป์ไทย หมายถึง ผู้ที่กำลังศึกษาอยู่ในสาขาวิชาด้านนาฏศิลป์ไทย ซึ่งเป็นหลักสูตรที่ผลิตบัณฑิตสาขาวิชาชีพด้านนาฏศิลป์ไทยในสถาบันอุดมศึกษา

สถาบันอุดมศึกษา หมายถึง สถาบันการศึกษาทั่วประเทศไทยที่เปิดหลักสูตรการเรียนการสอนสาขาวิชาด้านนาฏศิลป์ไทยในระดับปริญญาตรี

ความคิดสร้างสรรค์ทางนาฏศิลป์ หมายถึง ความสามารถในการคิดประดิษฐ์ท่ารำด้วยตนเอง วัดได้จากคะแนนการทดสอบด้วยแบบวัดนาฏยสรรค์ และการแสดงออกจากท่ารำหรือผลงานสร้างสรรค์ทางนาฏศิลป์ไทยที่ไม่เคยมีมาก่อนหรือเป็นการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงสิ่งที่มีอยู่ให้แตกต่างไปจากเดิมก็ได้ โดยความคิดสร้างสรรค์ทางนาฏศิลป์มีองค์ประกอบ 2 ลักษณะ คือ

1. ลักษณะของกระบวนการ หมายถึง กระบวนการที่นำมาใช้ในการประดิษฐ์ท่ารำ ได้แก่ กระบวนการคิดเชื่อมโยงสัมพันธ์ กระบวนการคิดดัดแปลงจากสิ่งที่มีอยู่แล้วหรือจากประสบการณ์เดิม กระบวนการคิดโดยใช้การจินตภาพ หรือการคิดจินตนาการจากสื่อกระตุ้น ซึ่งนำไปสู่การประดิษฐ์ท่ารำหรือผลงานการแสดงเชิงสร้างสรรค์

2. ลักษณะของผลผลิต หมายถึง ท่ารำหรือผลงานการแสดงนาฏศิลป์ไทยที่ประดิษฐ์ขึ้นภายในเวลาที่กำหนด ซึ่งมีความสวยงามตามรูปแบบและสุนทรียะทางนาฏศิลป์ไทย และมีลีลาท่ารำหรือการเชื่อมท่าที่แปลกแตกต่างจากท่ารำที่เคยมี ซึ่งเป็นผลมาจากกระบวนการคิดสร้างสรรค์ทางนาฏศิลป์

ทักษะการปฏิบัติผลงานสร้างสรรค์ทางนาฏศิลป์ไทย หมายถึง ความสามารถในการรำท่าหรือการแสดงผลงานที่แสดงถึงความชำนาญจากการฝึกฝนทั้งด้านการคิดสร้างสรรค์และการปฏิบัติ อันนำไปสู่การสร้างสรรค์ผลงานทางนาฏศิลป์ไทยที่สวยงามและแปลกใหม่วัดได้จากคะแนนแนวคิดในการประดิษฐ์ท่ารำ ความต่อเนื่องและความกลมกลืนของท่ารำกับท่วงทำนองเพลง การออกแบบท่ารำและลีลาการเคลื่อนไหวที่เหมาะสมของผู้แสดง การเคลื่อนไหวบนเวทีหรือการแปรแถว ซึ่งท่ารำที่ประดิษฐ์ขึ้นนี้อาจเกิดจากการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงท่ารำเดิมให้แตกต่างออกไป หรือคิดขึ้นมาใหม่โดยการจินตภาพและการจินตนาการก็ได้

โครงสร้างทางนาฏศิลป์ หมายถึง แบบแผนหรือองค์ประกอบของการรำหรือการแสดงนาฏศิลป์ไทย ได้แก่ ท่ารำ บทร้อง จังหวะ ทำนองเพลง ดนตรี และเครื่องแต่งกายที่มีลักษณะเฉพาะ ซึ่งแตกต่างกันไปตามประเภทของการแสดง ได้แก่ รำเดี่ยว รำคู่ ระบายเปิดเตล็ด ระบายมาตรฐาน การแสดงพื้นเมือง การแสดงละคร และการแสดงโขน

สุนทรียะทางนาฏศิลป์ไทย หมายถึง ความงามของนาฏศิลป์ไทยในด้าน ลีลาการรำของผู้แสดง ท่ารำที่อ่อนช้อยงดงาม คล่องแคล่วว่องไว หรือสง่างามตามแบบแผนและประเภทของการรำ ความไพเราะของบทร้อง ท่วงทำนองเพลง และดนตรีประกอบการแสดงที่สอดประสานกลมกลืนกับท่ารำและรูปแบบการแสดง ความงามของการจัดแถว ทิศทางการเคลื่อนไหวบนเวที

และองค์ประกอบการแสดงที่เหมาะสม โดยที่สุนทรียะทางนาฏศิลป์ไทยที่เกิดจากการประดิษฐ์ท่ารำตามกระบวนการนาฏยสรรค์ซึ่งเป็นท่ารำที่คิดขึ้นในเวลาที่กำหนด จะมุ่งเน้นที่ความสวยงามของลีลาท่ารำ การเคลื่อนไหวที่เหมาะสมกลมกลืนกับจังหวะและท่วงทำนองเพลงซึ่งอาจเป็นเพลงที่กำหนดให้เป็นหลัก ไม่ได้มุ่งเน้นองค์ประกอบการแสดงอื่นๆ

แบบวัตนาฏยสรรค์ หมายถึง เครื่องมือในการวัดระดับความสามารถในการคิดสร้างสรรค์ทางนาฏศิลป์หรือคิดประดิษฐ์ท่าทางนาฏศิลป์ไทยของผู้เรียนสาขาวิชาด้านนาฏศิลป์ไทยระดับปริญญาตรีจากการบันทึกท่ารำที่สร้างสรรค์ขึ้น โดยพิจารณาคะแนนที่ได้จากผลผลิตหรือท่ารำที่สร้างสรรค์ขึ้นตามกระบวนการคิด 3 กระบวนการ ได้แก่ กระบวนการเชื่อมโยงสัมพันธ์ลีลาท่ารำ กระบวนการปรับปรุงท่ารำที่มีอยู่เดิม กระบวนการจินตภาพและการจินตนาการ

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

งานวิจัยครั้งนี้จะมีประโยชน์ คือ

1. ได้รูปแบบการเรียนการสอนนาฏยสรรค์ที่ส่งเสริมให้ผู้เรียนมีความคิดสร้างสรรค์ทางนาฏศิลป์ไทย โดยสามารถนำมาประยุกต์ใช้ในการเรียนการสอนวิชาศิลปะสาขาอื่นๆ
2. ได้แบบวัดความคิดสร้างสรรค์ทางนาฏศิลป์ที่สามารถนำไปใช้ทดสอบลักษณะความคิดสร้างสรรค์ของผู้เรียนวิชานาฏศิลป์ไทยในระดับปริญญาตรี
3. ผู้เรียนที่ได้รับการสอนตามแนวทางของรูปแบบนี้ จะมีการพัฒนาตนเอง มีความคิดสร้างสรรค์ มีทักษะในการปฏิบัติ และสามารถสร้างสรรค์ผลงานทางนาฏศิลป์ไทย ทำให้เกิดชุดการแสดงนาฏศิลป์ไทยในรูปแบบใหม่ที่สวยงาม
4. สามารถใช้ผลการวิจัยเป็นแนวทางในการพัฒนาการเรียนการสอนนาฏศิลป์ และพัฒนาคุณลักษณะด้านความคิดสร้างสรรค์ทางนาฏศิลป์และทักษะในการปฏิบัติผลงานสร้างสรรค์ทางนาฏศิลป์ไทยของนักศึกษาวิชานาฏศิลป์ไทยในสถาบันอุดมศึกษา